

6.3 Prisitaikymas ir pasipriešinimas

Disidentas – žmogus ar žmonių grupė, nepripažįstanti viešpataujančios ideologijos ar oficialios valstybinės religijos. Disidentai dažnai diskriminuojami apribojant jų politines teises.

Pogrindis – aplinkybių visuma, kuriomis veikia nelegali politinė, visuomeninė ir panaši organizacija, besistengianti išlaikyti veiklos slaptumą. Veikimas pogrindyje paprastai reiškia ir nelegalumą. Pogrindyje gali veikti ne visa organizacija, o tam tikra jos dalis.

Žmogaus teisės – universalios teisės, priklausančios be išimties ir vienodai kiekvienam žmogui, nepriklausančios nuo teisinės sistemos ar kitų vietinių veiksnių. Tai teisė į asmens neliečiamumą, teisė laisvai reikšti savo mintis, teisė į nuosavybę.

1. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

Numalšinus partizaninį karą sovietų valdžia griežtai kontroliavo visą žmonių gyvenimą. Tęsėsi dvasinis persekiojimas: žmonėms prievarta diegta komunistinė ideologija, vykdyta rusifikacija, persekiota Bažnyčia. Žmonėms neliko nieko kita, kaip tik prisitaikyti prie okupacinio režimo. Dauguma buvo priversti užsidėti lojalumo sovietų valdžiai kaukę. Tačiau laisvės dvasia buvo gyva ir nenustojo degti žmonių širdyse. Pasipriešinimas tapo mažumos reikalas. Ginkluotą kovą keitė taikios pasipriešinimo formos. Susibūrę pogrindyje disidentai leido laikraščius ir knygas, norėdami atskleisti pasauliui sovietų nusikaltimus. Žymiausias Lietuvos pogrindinis leidinys, ėjęs 1972–1989 m., buvo „**Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika**“ (LKBŽ). Dingstis leisti „Kroniką“ buvo Lietuvoje vykę teismai, nuteisę tris kunigus už vaikų katekizavimą ir rengimą pirmajai komunijai. Leidinys registravo valdžios nusikaltimus bažnyčiai. Pirmasis redaktorius – kunigas Sigitas Tamkevičius. 1978 m. kartu su kunigais Alfonsu Svarinsku, Jonu Kaunecku, Juozu Zdebskiu ir kitais įkūrė **Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą**. Kunigai buvo persekiojami sovietų valdžios institucijų ir specialiųjų tarnybų, tardyti Vilniaus KGB kalėjime. Kalėjo sovietiniuose lageriuose, buvo ištremti į Sibirą. Mįslingomis aplinkybėmis vienas po kito žuvo kunigai Bronius Laurinavičius, Juozas Zdebskis, Leonas Šapoka ir kiti.

Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto (TTGKK) nariai. Iš kairės: kunigas Vincentas Vėlavičius (1914–1997), kunigas Alfonsas Svarinskas (1925–2014), kunigas Sigitas Tamkevičius, kunigas Juozas Zdebskis (1929–1986), kunigas Jonas Kauneckas. 1979 m. liepos mėn. LYA.

6.3 Prisitaikymas ir pasipriešinimas

Klausimai ir užduotys.

1. Kokiai auditorijai buvo skirta ir ko siekė „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“?
2. Kas sudarė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą? Kokių tikslų šis komitetas siekė?
3. Kokių priemonių ėmėsi sovietinės valdžios represinės struktūros?

2. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

Laisvės siekiai prasiverždavo ir viešai. Iššūkiu režimui tapo 1972 m. gegužės 14 d. Kauno miesto sode, prie Muzikinio teatro, protestuodamas prieš tarybinį režimą, sušukęs „Laisvę Lietuvai!“, devyniolikmetis Romas Kalanta apsipylė benzinu ir susidegino. Jo užrašų knygelėje liko įrašas: „Dėl mano mirties kalta tik santvarka.“ Įvykiai Kaune sukėlė LKP ir KGB pareigūnų sumišimą (panašus įvykis užfiksuotas ir Čekoslovakijoje: per Prahos pavasarį susidegino Jan Palach). Kelias dienas trukusias tūkstantines demonstracijas jėga išvaikė sovietų milicija, specialūs vidaus kariuomenės būriai. Suimta per 400 žmonių, aktyviausi dalyviai nuteisti kalėti. Siekdama nuslėpti tikruosius R. Kalantos poelgio motyvus valdžia apšmeižė laisvės kankinį – paskelbė sunkiu psichikos ligoniu. Neįtikėtino laisvės proveržio istorija buvo prisimenama iki pat nepriklausomybės atkūrimo.

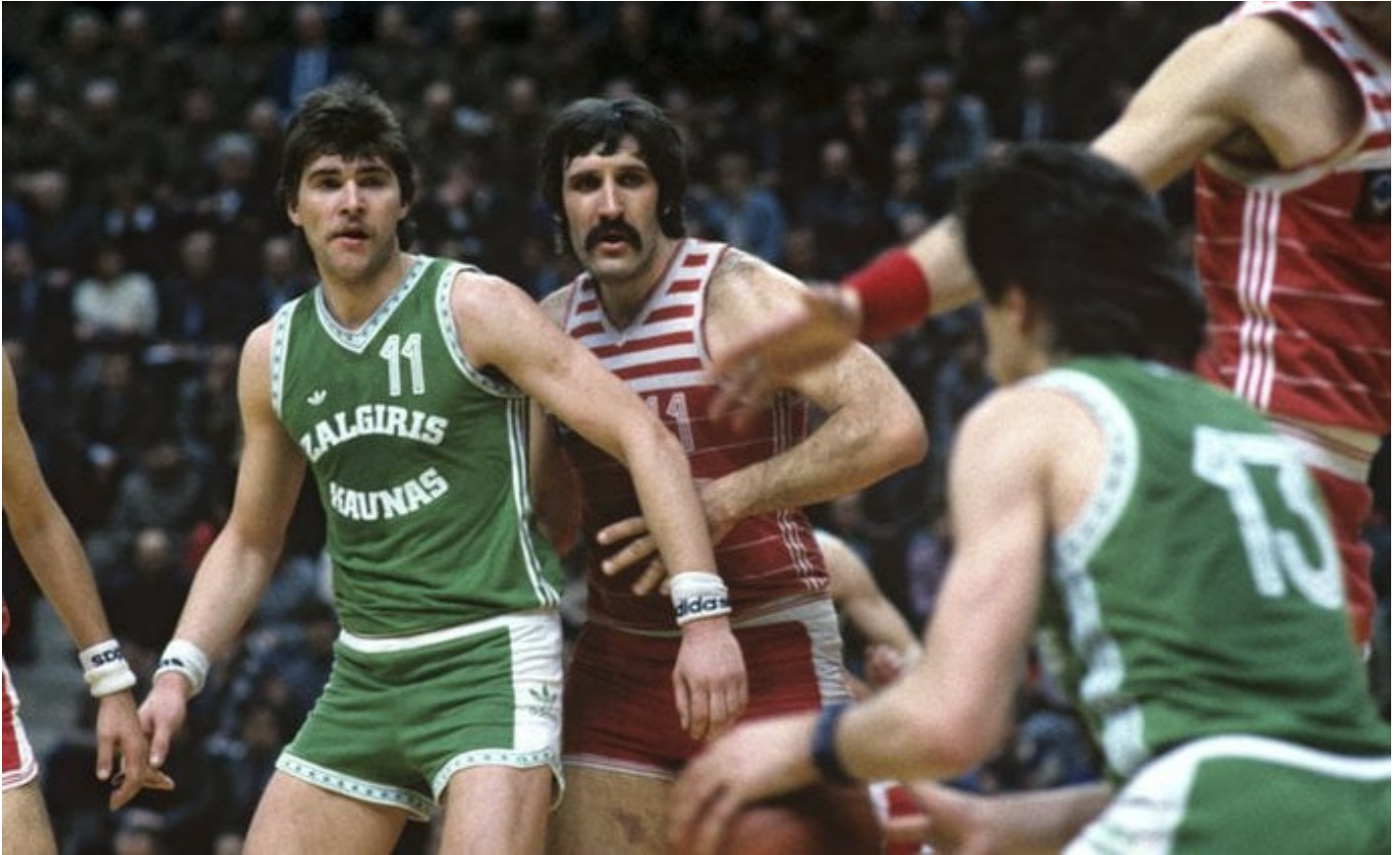

Romas Kalanta 1953–1972. www.alkas.lt koliažas

Klausimai ir užduotys.

1. Kaip apibūdintumėte R. Kalantos poelgį?
2. Surenkite klasėje diskusiją ir aptarkite R. Kalantos aukos prasmę.

6.3 Prisitaikymas ir pasipriešinimas

Arvydas Sabonis po krepšiu stumdosi su V. Tkačenka. www.scanpix.com nuotr.

Sovietų okupacijos metais Lietuvos laisvės ir tikėjimo simboliu tapo Kauno „Žalgirio“ krepšinio klubas, kuris SSRS pirmenybėse iškovojo penkis čempiono titulus (1947, 1951, 1985, 1986 ir 1987 m.). 1984–1985 m. sezone „Žalgiris“ laimėjo visus 5 susitikimus (ir reguliariajame sezone, ir superfinale) prieš Maskvos CSKA tuometiniame TSRS krepšinio čempionate. Varžybose aistrausiai garsiai šaukdavo LIE-TU-VA. 1986 m. „Žalgiris“ Argentinoje iškovojo Tarpžemyninę Viljamo Džonso (William Jones) taurę – tai aukščiausias klubinių krepšinio komandų laimėjimas pasaulyje. Dar pusfinalio rungtynėse „Žalgirio“ lyderis Arvydas Sabonis patyrė kairės kojos Achilo sausgyslės traumą. A. Sabonis praleido SSRS pirmenybių pradžią. Spalį A. Sabonis sugrįžo į aikštę, tačiau 1987 m. vasarį vėl pateko į medikų globą. Reikėjo ne tik pastatyti A. Sabonį ant kojų, bet ir gauti sporto funkcionierių leidimą žaisti. Galiausiai A. Saboniui buvo leista žaisti. Krepšininkas su keturiomis pražangomis žaidė iki finalo sirenos ir surinko 28 taškus, o apimtas pergalės džiaugsmo pademonstravo visą pasaulį apskriejusį garsųjį ančiuko šokį.

Pagal www.krepsinis.net

3. Klausimai ir užduotys.

1. Pasižiūrėkite paskutines Kauno „Žalgirio“ 1987 m. finalo rungtynes. Klasėje aptarkite, ar nuo tų laikų krepšinis smarkiai pasikeitė. Koks jūsų mėgstamiausias žaidėjas? Pasidalykite su klasės draugais.
2. Ar teko žiūrėti dabartinio Kauno „Žalgirio“ rungtynes per televiziją? O gal sporto arenose? Pasidalykite įspūdžiais klasėje.

6.3 Prisitaikymas ir pasipriešinimas

4. Remdamiesi tekstais ir medžiaga iš interneto atpažinkite asmenybes ir priskirkite aprašymus.

Romas Kalanta –	kunigas, vienas žymiausių XX a. pokario disidentų ir kovotojų už tikinčiųjų teises. Žuvo 1986 m. per mįslingą autoavariją.
Simas Kudirka –	garsiausias visų laikų Lietuvos krepšininkas. Rungtyniaudamas Kauno „Žalgiryje“ tris sezonus iš eilės (1985–1987 m.) padėjo iškovoti SSRS krepšinio čempionato aukso medalius.
Nijolė Sadūnaitė –	kunigas, redagavo „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kroniką“. Kartu su kitais įkūrė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą.
Arvydas Sabonis –	lietuvių pasipriešinimo sovietiniam okupaciniam režimui dalyvis. 1970 m. išsuko į JAV laivą ir pasiprašė politinio prieglobsčio.
Vladas Šakalys –	lietuvių disidentas. Atkreipė pasaulio visuomenės dėmesį, kai 1972 m. gegužės 14 d. Kaune susidegino protestuodamas prieš sovietinę Lietuvos okupaciją.
Sigitas Tamkevičius –	vienuolė, disidentė. 1974 m. suimta, 1975 m. nuteista už „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ dauginimą ir platinimą.
Tomas Venclova –	disidentas, Helsinkio grupės narys. Jam pavyko pabėgti pro „geležinę uždangą“, pasirinkus kelią per Suomiją. Vienas įveikė apie 600 km, pėsčias perėjo pelkes, miškus, perplaukė ežerus.
Juozas Zdebskis –	Lietuvos poetas, publicistas, vertėjas, literatūros tyrinėtojas, profesorius. Vienas iš penkių Lietuvos Helsinkio grupės narių steigėjų. 1975 m. parašė „Atvirą laišką“ komunistų partijos Centro Komitetui ir paprašė išvykti su šeima gyventi į užsienį.

6.3 Prisitaikymas ir pasipriešinimas

5. Perskaitykite tekstą „Disidentinis judėjimas ir pasipriešinimas sovietizacijai“ ir įkelkite pateiktus žodžius į tuščias teksto vietas.

Helsinkyje, benzinu, hipių, Kauno, konservatyvioje, kunigas, muzikiniame, partizanus, pasipriešinimo, religinio.

Sovietams pavyko per dešimt metų įveikti su ginklu rankose Lietuvos laisvę gynusius _____, tačiau per visą okupacijos laikotarpį taip ir nesugebėjo visiškai palaužti tautinio ir _____ pasipriešinimo. Dalis jaunimo negalėjo susitaikyti su gyvenimu uždaroje, _____ ir individo laisvę stipriai varžančioje visuomenėje. Jų jaunatviškas maištavimas dažnai mišo su patriotiniais jausmais. Pro „geležinę uždangą“ jaunimą pasiekė _____ judėjimas. Hipiams mažai rūpėjo politika, be to jų laisvės troškimas atsimušdavo į režimo sienas. _____ įvykiuose 1972 m. gegužės 14 d. nuolatinėje hipių susirinkimų vietoje, Kauno _____ sodelyje, priešais miesto Vykdomojo komiteto pastatą, apsipylė _____ ir susidegino devyniolikmetis Romas Kalanta. Kai kurie liudininkai teigia, kad jis sušuko „Laisvę Lietuvai!“. Religinio _____ judėjimui taip pat svarbūs 1972 m., kai buvo įkurta pagrindinė kunigų seminarija, o _____ Sigitas Tamkevičius su bendraminčiais pradėjo leisti pagrindinį leidinį „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“. Jis tapo pirmuoju nuo pat partizaninės kovos laikų pagrindžio leidiniu, ėjusių reguliariai. 1975 m. Sovietų Sąjunga su kitomis valstybėmis pasirašė Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Baigiamąjį aktą _____. Rusų disidentams kilo mintis juo pasinaudoti ir įkurti žmogaus teisių gynimo organizaciją, kuri veiktų viešai, laikydamosi Sovietų Sąjungos įstatymų. Pirmoji tokia visuomeninė grupė 1976 m. įsikūrė Maskvoje. Tais pačiais metais disidentinio pobūdžio Helsinkio grupė buvo įsteigta ir Lietuvoje.

Pagal Tomą Vaisietą „Disidentinis judėjimas ir pasipriešinimas sovietizacijai“